

УДК 343.98

В. Шевчук, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Структура тактичних операцій: проблеми та пропозиції

Тактична операція як системне утворення має свою структуру, яка відбиває внутрішню її будову і характер взаємозв'язків між компонентами. Як зазначалося у спеціальній літературі, структура — це душа змісту¹, це властивість системного об'єкта, спосіб його існування². «Без знання структури, — наголошує А. В. Дулов, — не може бути розроблена модель тактичної операції, а саме ретельна побудова моделі визначає успіх у розв'язанні тактичного завдання, яке виникло у процесі розслідування»³. Тому формування структури тактичної операції, визначення її компонентного складу, з'ясування специфіки зв'язків між ними є необхідною умовою розроблення цілісної концепції тактичних операцій, успішного запровадження цих ідей у судово-слідчу практику.

У криміналістичній літературі у зв'язку з неодноковим розумінням сутності тактичної операції наводяться різні описи її структури. Так, на думку А. В. Дулова, найзагальнішими елементами структури будь-якого виду діяльності є мета, умови, засоби, суб'єкт та об'єкт впливу. Саме цей підхід становить основу дослідження структури тактичної операції. При цьому метою тактичної операції завжди є вирішення тактичного завдання, яке виникло на підставі наявних у справі доказів і спрямоване на з'ясування обставин, які треба встановлювати при провадженні кримінальної справи⁴.

В. І. Шиканов вважає, що для розробки несуперечливого понятійного апарату тактичної операції необхідно зупинитись на таких її

¹ Див.: Спиркин А. Г. Курс марксистской философии / А. Г. Спиркин. – М.: Мысль, 1966. – С. 165–166; Тюхтин В. С. Отражение, системы, кибернетика / В. С. Тюхтин. – М.: Наука, 1972. – С. 187–188.

² Див.: Спицнадель В. Н. Основы системного анализа: учеб. пособие / В. Н. Спицнадель. – СПб.: Изд. дом «Бизнес-пресса», 2000. – С. 144–146.

³ Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений / А. В. Дулов. – Минск: Изд-во БГУ, 1979. – С. 91.

⁴ Див.: Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений / А. В. Дулов. – Минск: Изд-во БГУ, 1979. – С. 87–92.

структурних елементах, як слідча ситуація, тактичне завдання, мета, результат, криміналістичні дії, криміналістичні рекомендації, тактичні та технічні прийоми¹.

Щодо зазначеного підходу, то вважаємо за доцільне приєднатися до його оцінки, яку було зроблено М. О. Марочкіним. «Незважаючи на визначені переваги запропонованої структури, — пише він, — вона все ж таки є дещо неточною і страждає неповнотою. Перш за все звертає на себе увагу включення в неї таких елементів, як “криміналістичні дії”, “тактичні та технічні прийоми”. Гадаємо, що ці елементи не можна включати в одну структуру, оскільки вони являють собою різнорівневі поняття. Якщо криміналістичні дії є засобом вирішення конкретного тактичного завдання, то прийоми (як тактичні, так і технічні) виконують допоміжну роль, тобто вони направлені на вирішення лише частини завдання однієї слідчої дії і не більше того. Значить, лише криміналістичні дії входять до структури тактичної операції. Що ж стосується прийомів, то вони виконують функції складових елементів у структурі іншого утворення — тактичної комбінації. Зайве також уведення в структуру тактичної операції як її елементу і “криміналістичних рекомендацій”, бо даний елемент у цій структурі не несе ніякого функціонального навантаження. За своєю сутністю криміналістичні рекомендації мають суто методичний характер і спрямовані на організацію тактичної операції, а не на вирішення конкретного завдання розслідування»².

Слід зазначити, що більшість науковців є прибічниками доволі складної композиційної будови структури тактичної операції. Так, І. М. Комаров виділяє чотири компоненти у структурі тактичної операції: 1) суб'єкт доказування як умова планування, організації та проведення методу з урахуванням суб'єктно-об'єктної природи останнього; 2) складна особлива система цілей (завдання), до змісту якої, як окремий випадок, можуть входити техніко-криміналістичні окремі та так-

¹ Див.: Шиканов В. И. Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях научно-технического прогресса / В. И. Шиканов. – Иркутск : Вост.-Сиб. кн. изд-во, 1978. – С. 119–124; Він же. Теоретические основы тактических операций в расследовании преступлений / В. И. Шиканов. – Иркутск : Изд-во Иркутск. ун-та, 1983. – С. 17–21.

² Див.: Марочкин Н. А. Понятие тактической операции и ее структура / Н. А. Марочкин // Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы. Проблемы следственной тактики : межвуз. науч. сб. – Вып. 7. – Саратов : Саратов. юрид. ин-т, 1989. – С. 50.

тико-криміналістичні прості особливі системи цілей (завдання); 3) засоби — процесуальні та непроцесуальні (організаційні та технічні) дії та заходи, методи пізнання, спеціальні криміналістичні методи (техніко-криміналістичні та структурно-криміналістичні), криміналістичні рекомендації, техніко-криміналістичні та тактико-криміналістичні прийоми, технічні та інші прийоми і методи; реставрація; реконструкція; тактико-криміналістичні комбінації; техніко-криміналістичні операції та ін.; 4) зв'язки між наведеними компонентами¹.

У криміналістичній літературі трапляються приклади і більш спрощеного підходу до будови структури тактичної операції. Зокрема, Л. Я. Драпкін до структури тактичної операції включає слідчі дії та заходи, порядок і характер провадження яких обумовлені криміналістичною характеристикою розслідуваного злочину, слідчою ситуацією, що склалася, та етапом розслідування². П. Д. Біленчук пропонує до структури тактичної операції включати слідчі дії, оперативно-розшукові заходи, перевірочні дії відповідно до ст. 97 КПК України, організаційно-технічні засоби, документальну ревізію, заходи щодо використання засобів масової інформації та допомоги громадськості, заходи виховного впливу слідчого на осіб, залучених у коло кримінального судочинства, передбачені нормативними актами МВС України, заходи охорони громадського порядку, що здійснюються в рамках тактичної операції³.

Поряд з елементною будовою структури тактичної операції криміналістами висловлені пропозиції й щодо створення структури цієї категорії базуючись на функціональних підходах. Зокрема, на переконання Ю. П. Гармаєва та О. Ф. Лубіна, парадигмальне (загальноприйняте, усталене) уявлення про структуру тактичної операції відображає морфологічний (елементний) аспект моделі, тоді як функціональний підхід надає можливість перейти від будови об'єкта до поняття його організації. Якщо елементна схема передбачає лише розуміння змісту і то далеко не завжди, то функціональна схема до-

¹ Див.: Комаров И. М. Криминалистические операции в досудебном производстве : монография / И. М. Комаров. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2002. – С. 167–168.

² Див.: Драпкин Л. Я. Тактические операции в расследовании преступлений и особенности их проведения по делам о хищениях / Л. Я. Драпкин // Профилактика и расследование посягательств на социалистическую собственность : сб. науч. тр. – Горький : ВШ МВД СССР, 1976. – Вып. 5. – С. 74.

³ Див.: Біленчук П. Д. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, Г. С. Семаков. – К. : МАУП, 2007. – С. 28–38.

зволяє аналізувати цей зміст. Беручи за основу функціональний (технологічний) підхід, В. О. Образцов виділяє три стадії розвитку тактичної операції – підготовчу (організаційну), реалізаційну (робочу частину) і заключну¹. З приводу структури тактичної операції в криміналістичній літературі висловлені й інші судження².

Аналіз вищенаведених наукових підходів дозволяє помітити, що структура системи визначається в основному як зв'язки (відносини) між елементами, що дає змогу в певному сенсі розглядати поняття «структура системи» й «сукупність суттєвих системних зв'язків» як синоніми. У загальнонауковій літературі, як і в криміналістичній, із поняттям «структура системи» не випадково ототожнюється сукупність системоутворюючих зв'язків. Лише зв'язки забезпечують виникнення і зберігання структури й цілісних властивостей системи, характеризують як її будову, так і функціонування. На виявлення й вивчення цих зв'язків, значення яких у науці та практиці неможливо переоцінити, і спрямовано системно-структурний аналіз. Через пізнання внутрішніх зв'язків і відносин розкривається саме сутність пояснюваного об'єкта³.

Структурі, як бачимо, притаманні не тільки наявність деякої сукупності елементів, а й зв'язок між ними, що забезпечує їх єдність. Компоненти структури існують не ізольовано, не у відриві один від одного, а певним чином упорядковані, і тільки завдяки цій упорядкованості вони й утворюють цілісну систему. Цей принцип організації

¹ Див.: Образцов В. А. Криминалистическое учение о тактической операции / В. А. Образцов // Криминалистика / под ред. проф. В. А. Образцова. – М.: Юрист, 1995. – С. 82; Він же. Криминалистика: модели средств и технологий раскрытия преступлений : курс лекций / В. А. Образцов. – М.: Изд-во ИМПЭ-ПАБЛИЦ, 2004. – С. 213.

² Див.: Власенко Н. В. Проверка показаний на месте / Н. В. Власенко, В. В. Степанов. – М.: Юрлитинформ, 2004. – С. 114; Ищенко Е. П. К вопросу о понятии и структуре тактической операции / Е. П. Ищенко // Тактические операции и эффективность расследования : сб. науч. тр. – Свердловск : Свердл. юрид. ин-т, 1986. – С. 40–48; Логинов Е. А. Теоретические основы тактических операций и производство на первоначальном этапе расследования умышленных убийств : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Е. А. Логинов. – Волгоград, 1996. – С. 25–27; Святненко А. И. Тактическая операция как средство разрешения следственных ситуаций с высокой степенью информационной неопределенности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. И. Святненко. – Ставрополь, 2008. – С. 9; Чебуренков А. А. Общетеоретические положения и практические аспекты криминалистической тактики / А. А. Чебуренков. – М.: Юрлитинформ, 2008. – С. 142 та ін.

³ Див.: Табаков А. В. Методологические основы системных исследований в современной криминалистической науке / А. В. Табаков // Учен. зап. Санкт-Петерб. им. В. Б. Бобкова филиала Рос. таможенной акад. : научн.-практ. журн. – 2006. – № 1 (25). – С. 140–141.

структури має загальне значення і тому поширюється на структуру різних понять, у тому числі й при дослідженні тактичних операцій.

З огляду на викладені міркування, а також спираючись на методологічні положення системно-структурного підходу, вважаємо, що структура тактичної операції може бути досліджуваною й поданою в динаміці і статиці, а в ній виокремлено два взаємозв'язаних блоки: 1) атрибутивний та 2) функціональний. Перший розкриває морфологічну, композиційну будову тактичної операції, наявність відповідних компонентів у їх статичному розташуванні. Функціональний блок характеризує специфіку зв'язків між компонентами в ході реалізації тактичної операції, тобто розкриває її динамічну складову. Такий підхід повною мірою кореспондується з філософською уявою щодо структури як форми відображення не тільки компонентів (склад, будова, розташування, порядок), а й характеру взаємодії їх сторін і властивостей. При цьому розглядаються функціональна, алгоритмічна, технічна, організаційна структура¹.

Як видається, до атрибутивного блоку доцільно включити такі компоненти: суб'єкти (учасники) — засоби — ресурси. Саме ця тріада є найбільш усталеною до будь-яких різновидів тактичних операцій і розкриває їх внутрішню будову. *Суб'єкти (учасники)* — це особи, які беруть безпосередню участь у підготовці, забезпеченні й здійсненні тактичної операції. До них передусім належить слідчий як головна дійова особа, обов'язковий учасник і керівник здійснення цього організаційно-тактичного засобу. Крім нього до складу учасників операції можуть входити оперативні співробітники, співробітники спеціальних підрозділів, дільничні інспектори, спеціалісти-криміналісти, судові медики та фахівці інших галузей знань, що залучаються до кримінального провадження (для проведення інвентаризацій, контрольних обмірів, контрольних закупок, знешкодження вибухотехнічних об'єктів), а також допоміжно-технічний персонал, представники громадськості та ін.

Слід зазначити, що у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України і віднесенням до компетенції прокурора провадження окремих слідчих дій не виключається в таких випадках його участь у здійсненні тактичної операції, навіть як її керівника.

¹ Див.: Ладанюк А. П. Основи системного аналізу : навч. посіб. / А. П. Ладанюк. – Вінниця : Нова книга, 2004. – С. 16–17.

Засобами тактичної операції є: а) слідчі дії; б) інші процесуальні дії у структурі останньої являють собою дії тих осіб, які проводять розслідування, регламентовані процесуальним законом, але не охоплені терміном «слідчі дії»; в) оперативно-розшукові заходи; г) перевірочні заходи (ревізійні, контрольні), спрямовані на збирання інформації, необхідної для порушення кримінальної справи і прийняття обґрунтованих процесуальних рішень; д) допоміжні (організаційно-підготовчі, технічні) дії, які прямо не служать меті тактичної операції, а лише опосередковано забезпечують організацію і проведення інших заходів тактичної операції.

Слідчі дії, які лежать в основі тактичних операцій, характеризуються: законодавчою кримінально-процесуальною регламентацією; їх проведенням тільки слідчим, особою, яка проводить дізнання, чи прокурором у рамках їх компетенції; можливістю проведення у процесі розслідування; спрямованістю на виконання завдань кримінального судочинства; обов'язковістю процесуального відображення у постановках, протоколах, дорученнях¹.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України зовсім по-іншому надає визначення засобів розслідування, а отже, і засобів тактичної операції. По-перше, у ньому відсутня диференціація між слідчими і розшуковими діями, вони об'єднуються, входять до компетенції слідчого, прокурора, у провадженні яких перебуває кримінальна справа, і обидва спрямовані на отримання доказів. По-друге, поряд із гласними (якими ці дії були завжди) з'являються негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих (розшукових), відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню (ст. 246 КПК України). При цьому більшість із цих негласних слідчих (розшукових) дій збігається із заходами, переліченими у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», що буде призводити до конкуренції законодавчих актів і породжуватиме зайві правові колізії, зокрема щодо визнання правового статусу отриманої інформації. Так, згідно з положеннями Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» отримана в ході провадження оперативно-розшукових заходів інформація не має доказового значення, тоді як за новим КПК України результатом проведення негласних слідчих (розшукових) дій є отримання доказів. У тих випадках, коли ці негласні слідчі (розшукові) дії буде

¹ Див.: Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ / Г. А. Матусовский. – Харьков : Консум, 1999. – С. 149–150.

проводити слідчий безпосередньо, то до визнання статусу отриманої інформації питань не виникає. А якщо ці негласні слідчі (розшукові) дії за дорученням слідчого будуть здійснювати уповноважені оперативні підрозділи відповідних компетентних органів згідно з п. 6 ст. 246 КПК України, то як тоді оцінювати результати, наприклад, візуального спостереження — як докази чи оперативну інформацію? Видається, що з цими та іншими проблемами будуть стикатися слідчі органи при застосуванні Кримінального процесуального кодексу України, а тому нагальною є потреба в удосконаленні окремих його положень.

Крім того, новий Кримінальний процесуальний кодекс України виключив із компетенції слідчого, прокурора, суду здійснення превентивних, профілактичних заходів, а тому відпадає потреба у проведенні відповідних тактичних операцій, зокрема «Профілактика».

Ресурси тактичної операції — це передусім кадри, технічні, транспортні та інші засоби, які є у розпорядженні слідчого і якими він може скористатися у випадку необхідності, а також наявність часу, виходячи з невідкладності проведення тактичної операції.

Щодо інших компонентів, які пропонувалися до структури тактичної операції, зокрема об'єкта, то гадаємо можливим приєднатися до І. М. Комарова, який наголошує, що об'єкт — це те, на що безпосередньо спрямована тактична операція, і, відповідно, він знаходиться поза її межами, а тому не може входити до її структури¹. За цією ж ознакою дискусійною виглядає пропозиція щодо включення до структури тактичної операції умов, в яких вона здійснюється.

Функціональний блок розкриває специфіку реалізації тактичної операції, її розвиток і включає шість послідовних взаємозв'язаних етапів: а) аналіз та оцінку слідчої ситуації; б) постановку тактичного завдання й визначення мети тактичної операції; в) прийняття рішення про її проведення; г) створення моделі тактичної операції і програми її реалізації; д) здійснення тактичної операції; е) оцінку досягнутих результатів.

Реалізація тактичної операції розпочинається з аналізу і оцінки слідчої ситуації, тобто сукупності умов (обстановки), у яких у даний момент здійснюється розслідування². Це дозволяє визначити проблему,

¹ Див.: Комаров І. М. Криминалистические операции в досудебном производстве : монография / И. М. Комаров. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2002. – С. 146.

² Див.: Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособие для вузов / Р. С. Белкин. – 3-е изд., доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – С. 630.

яку необхідно розв'язати. У свою чергу з'ясування характеру і змісту проблеми відкриває шлях до розуміння і формулювання тактичного завдання. А це завдання розглядається як мета операції, тобто передбачуваний, очікуваний, бажаний результат, на який спрямовано дії суб'єкта з проведення тактичної операції. У зв'язку з цим слушною слід визнати думку І. М. Комарова стосовно того, що в ході аналізу визначальним системоутворюючим чинником у тактичних операціях виступають їх інтегруючі цілі, навколо яких об'єднуються різні компоненти (слідчі дії, оперативно-розшукові й організаційно-технічні заходи та ін.), різні види відносин (тактичних операцій з кримінальним процесуальним законодавством) і порядок компонентів за цими відносинами, що в сукупності й утворює поняття «структура». Виходячи із цього структури тактичних операцій, як головні характеристики будь-яких систем, визначають їх інтегруючі цілі, що діють як закон композиції й визначають функціонування і розвиток системи. Тут слід відзначити особливу роль структур, де вони є не лише системоутворюючими, а й системозберігаючими чинниками¹. І це виправдано, оскільки тактична операція за своєю природою є програмно-цільовою системою, тобто вона апіорі цілеспрямована на досягнення певного результату.

Прийняття рішення про проведення тактичної операції, тобто остаточне і однозначне визначення стосовно доцільності застосування саме цього організаційно-тактичного засобу як найбільш оптимального у даних умовах. Як складний вольовий акт воно приймається слідчим на основі визначеної сукупності інформації, фактів, знань. Здійснюючи цей акт, слідчий повинен проаналізувати передусім доцільність (процесуальну, технічну, технологічну) і реальну можливість реалізації операції. Крім того, в обов'язковому порядку враховується наявність відповідної мети і тактичного завдання, які можуть бути досягнуті і вирішені лише шляхом здійснення вказаної операції.

Після прийняття рішення про проведення тактичної операції відбувається побудова моделі цієї операції і створення програми її реалізації. До програми має бути включено системний перелік методичних рекомендацій та конкретних дій із вибору засобів розв'язання сформу-

¹ Див.: Комаров І. М. Криміналістические операции – криміналістический метод познания в уголовном судопроизводстве / І. М. Комаров // Изв. Алт. ун-та. – Барнаул, 2002. – № 2 (24). – С. 44.

льованих тактичних завдань, визначення послідовності їх застосування, з урахуванням часу, місця і початку операції¹. Поряд з цим у загальну модель-програму тактичної операції можуть входити моделі дій кожного з її учасників або моделі здійснення тієї чи іншої слідчої дії, що входить до складу тактичної операції.

Крім того, програму необхідно розробляти з урахуванням можливостей її належного забезпечення. Йдеться передусім про організаційне забезпечення, де найвагомішими складниками є кадрове та технічне забезпечення. Це питання вирішується з урахуванням того, наскільки екстреною є тактична операція, задля досягнення якої мети вона проводиться, якими є її масштаби, характер і обсяг майбутньої роботи. Тому в ряді випадків виникає потреба у коригуванні наміченої програми, її уточненні та доповненні, здійсненні необхідних кадрових перестановок, перегляду функцій учасників.

Проведення тактичної операції відбувається шляхом здійснення конкретних упорядкованих проявів активної діяльності відповідних суб'єктів, спрямованих на досягнення поставленої мети і розв'язання тактичного завдання. Активність суб'єктів (учасників) тактичної операції реалізується передусім шляхом здійснення необхідних організаційних заходів і провадження окремих слідчих і оперативно-розшукових дій, що входять до структури цієї тактичної операції. При цьому можливе одночасне (паралельне), послідовне і змішане проведення слідчих дій і заходів у межах тактичної операції. Проведення дій і заходів передбачає їх підготовку, безпосереднє здійснення і фіксацію результатів відповідно до вимог чинного законодавства. Найбільш доцільну послідовність визначає слідчий, виходячи з мети, завдань, ситуації, наявних доказів і ресурсів. Ця послідовність знаходить своє відбиття у структурі моделі конкретної тактичної операції.

Оцінка результатів тактичної операції передбачає підбиття її підсумків, аналіз досягнутого, де враховуються як успіхи, так і недоліки. На цій основі приймається рішення про завершення операції або доведення її до логічного кінця, якщо щось пропущено, недопрацьовано або зроблено не так. Крім того, складаються необхідні для оформлення виконаної роботи документи (наприклад, подаються письмові рапорти учасників операції, складаються пояснення, оформлюються

¹ Див.: Савельєва М. В. Криміналістика : учебник / М. В. Савельєва, М. В. Смушкін. – М. : Дашков и К, 2008. – С. 312–315.

висновки спеціалістів) та обмірковуються питання про те, коли, яким чином слід реалізувати результати операції¹.

Беручи до уваги викладене, можна констатувати, що структурі тактичної операції притаманні такі властивості:

1) *відносна сталість (інваріантність)*, яка базується на типових уявленнях стосовно оптимальної до певних умов (ситуації, слідів, доказів, ресурсів) внутрішньої побудови засобу вирішення тактичного завдання. Ці типові уявлення щодо структури тактичної операції стають для слідчого своєрідним орієнтиром при компонуванні структури моделі конкретної операції. Головною ознакою сталості є органічна єдність (інтегративність) і незамінність компонентів у структурі тактичної операції. Як зазначав Р. С. Белкін, кожна слідча дія як елемент структури тактичної операції є *незамінною* (курсив наш. — В. Ш.), а їх послідовність зазвичай жорстко визначеною²;

2) *рухомість (варіантність, лабільність)*, тобто можливість внесення корективів у структуру тактичної операції, до якої вдається суб'єкт реалізації залежно від специфіки конкретної слідчої ситуації. Іншими словами, у структурі тактичної операції виявляється принцип лабілізації³, за яким ця структура може змінюватися під впливом різноманітних чинників досудового провадження, які І. М. Лузгін називав «керуючими механізмами»⁴;

3) *упорядкованість, ієрархічність*, тобто послідовне вертикальне розташування компонентів за ступенем важливості у вирішенні певного тактичного завдання. Ієрархічність передбачає пріоритет дій компонентів верхнього рівня і водночас їх відносну залежність від результатів фактичного виконання компонентів нижніх рівнів, що зайвий раз свідчить про наявність тісних зв'язків між компонентами структури тактичної операції. Так, безсумнівно, пріоритетність у структурі тактичної операції мають слідчі дії як головні засоби отримання доказової інформації, але без успішного здійснення інших заходів забезпечувального характеру, які в ієрархії займають нижні рівні, неможливо досягнути бажаного результату проведення тактичної операції в цілому;

¹ Див.: Образцов В. А. Криминалистика. – М. : Юрист, 1995. – С. 86.

² Див.: Белкин Р. С. Курс криминалистики : в 3 т. Т. 3 : Криминалистические средства, приемы и рекомендации / Р. С. Белкин. – М. : Юрист, 1997. – С. 210.

³ Див.: Прангишвили И. В. Системный подход и общесистемные закономерности / И. В. Прангишвили. – М. : Синтез, 2000. – С. 130.

⁴ Див.: Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования / И. М. Лузгин. – М. : Юрид. лит., 1973. – С. 98.

4) *оптимальність* — розташування компонентів у такій послідовності, яка визначає ефективність і якість побудованої структури і забезпечує можливість досягнення бажаної мети. Оптимальність структури тактичної операції — це один із головних критеріїв професійності слідчого, показник його вмінь щодо успішної організації проведення цього організаційно-тактичного засобу і, навпаки, алогічність структури, відсутність у ній необхідних компонентів ставлять під сумнів рівень підготовки слідчого і унеможливають отримання позитивного результату проведення тактичної операції;

5) *адаптованість* — включення до структури тактичної операції таких компонентів, які відповідають реальним умовам, адаптовані до них і в змозі забезпечити найбільш ефективний режим впливу на ситуацію, що склалася. Ця властивість підкреслює, що структура тактичної операції — це не будь-яка абстрактна побудова, відірвана від реальних обставин, а така форма наявності та розташування компонентів, яка враховує специфіку слідчої ситуації, що склалася, наявність доказів у розпорядженні слідчого, мету і тактичне завдання операції.

Отже, визначення структури як форми віддзеркалення внутрішньої будови і порядку функціонування компонентів-складників, оптимальне наповнення цієї структури і вмиле формування її архітекtonіки є важливою і необхідною умовою успішного застосування тактичних операцій.

Шевчук В. Структура тактических операций: проблемы и предложения

В данной статье исследована структура тактических операций. Проанализированы точки зрения ученых по рассматриваемой проблематике и проведен их критический анализ. Названы основные черты, которые свойственны структуре тактических операций.

Ключевые слова: структура, тактическая операция, следственные действия.

Shevchuk V. The structure of the tactical operations: problems and suggestions

This paper investigated the structure of tactical operations. Analyzed the point of view scientists on the problems under consideration held and them critical analysis. Named main features that are typical of the structure of tactical operations.

Keywords: structure, tactical operations, investigations.